

PREMISE ȘI CONDIȚII DE EXERCITARE A DREPTULUI LA ACȚIUNE

Victoria MIHAI, Facultatea de Drept

Access to justice is not an absolute right, it involves certain procedural limitations that are necessary in a democratic society, as long as they are reasonable and proportionate to the aim pursued. This article highlights the importance and need for procedural safeguards which contributes to the effectiveness and efficiency of justice access through the prerequisites and conditions for exercising the right of action.

Pentru aducerea conflictelor de drept în fața justiției, trebuie să existe un mijloc legal exercitabil. Un asemenea mijloc este accesul liber la justiție, care sub aspect procesual, se materializează în prerogativele pe care le implică dreptul la acțiune, ca aptitudine legală ce este recunoscută de ordinea juridică oricărei persoane fizice sau juridice care pretinde un drept împotriva unei alte persoane ori are un interes pentru constatarea existenței sau inexistenței unui drept [1].

Dreptul la acțiune reprezintă mijlocul procesual pus la îndemâna justițiabililor de a cere instanțelor judecătorești să apere drepturile sau interesele lor civile, având funcția principală de a pune în mișcare aparatul judiciar în vederea realizării sau valorificării drepturilor civile încălcate sau nerecunoscute.

Dreptul la acțiune nu trebuie asemuit sau egalat nici cu acțiunea civilă, nici cu dreptul subiectiv civil, acestea fiind categorii distincte prin faptul că dreptul la acțiune se naște în momentul în care este încălcat dreptul subiectiv civil, iar din momentul ce este încălcat sau contestat un drept subiectiv civil, titularul își va putea apăra acest drept pe calea acțiunii civile.

Dreptul la acțiune este un drept complex și trebuie privit ca având un dublu sens juridic: sensul procesual și sensul material. În sens procesual, prin drept la acțiune se înțelege dreptul de a intenta acțiunea, adică dreptul de a se adresa instanței, indiferent de rezultatul acțiunii, pe când în sens material se înțelege dreptul la admiterea acțiunii și satisfacerea cererii în mod favorabil [2].

Așadar, dreptul la acțiune în sens procesual nu este altceva decât posibilitatea persoanei lezate sau interesate de a sesiza instanța de

judecată, adică de a se adresa organului jurisdicțional competent și de a intenta o acțiune civilă prin depunerea unei cereri de chemare în judecată, dacă aceasta consideră că i s-a încălcat sau contestat un drept [3]. Totuși prin prisma accesului la justiție rezultă că dreptul la acțiune în sens procesual nu este un drept absolut, ci unul care poate implica limitari, atâta timp cât acestea sunt rezonabile și proporționale cu scopul urmărit. Aceste limitări sunt implicit permise, deoarece dreptul la acțiune necesită, prin însăși natura sa, o reglementare din partea statului, dar ca să nu afecteze esența dreptului.

Astfel legislația procedurală civilă a Republicii Moldova prevede anumite limite de ordin procesual, care de fapt trebuie privite ca niște garanții procesuale instituite în scopul evitării abuzurilor din partea justițiabililor și aplicării efective a resurselor instanțelor de judecată. De aceea, pentru a valorifica efectiv dreptul la acțiune, trebuie respectate anumite exigențe legale, numite în doctrină premise și condiții de exercitare a dreptului la acțiune, acestea reieșind din temeiurile de refuz și restituire a cererii de chemare în judecată prevăzute la art.169 și 170 CPC. Prin premisele de exercitare a dreptului la acțiune înțelegem acele circumstanțe prevăzute expres de lege a căror existență sau inexistență fac imposibilă exercitarea dreptului la acțiune [4].

Premisele dreptului la acțiune reiese din temeiurile de refuz la primirea cererii prevăzute de art.169 CPC: capacitatea legală de a soluționa o cauză în procedură civilă, capacitatea de folosință a drepturilor procedurale civile, existența dreptului legal special de adresare în instanță, absența unei hotărâri judecătorești irevocabile, inexistența unei încheieri judecătorești irevocabile prin care a fost admisă renunțarea reclamantului la acțiune sau a fost încuviințată tranzacția în aceeași cauză civilă și absența unei hotărâri a judecății arbitrale pe același litigiu. Condițiile de exercitare a dreptului la acțiune sunt acele fapte juridice, care spre deosebire de premise nu afectează apariția dreptului la acțiune, ci determină procedura corespunzătoare pentru realizarea acesteia [5]. Astfel, spre deosebire de premise, condițiile de exercitare a dreptului la acțiune în sens procesual nu fac imposibilă primirea și examinarea cererii de examinare în judecată, ci obligă persoana să se conformeze unor reguli care au drept scop soluționarea justă a pricinii [6].

Condițiile de exercitare a dreptului la acțiune reies din temeiurile de restituire a cererii de chemare în judecată prevăzute în art.170 alin.(1) CPC: respectarea procedurii prealabile de soluționare a litigiului, respectarea regulilor de competență jurisdicțională, capacitatea de exercițiu a drepturilor procedurale, existența consimțământului soției la desfacerea căsătoriei în timpul sarcinii acesteia sau în primul an de la nașterea copilului, semnarea cererii de chemare în judecată în modul stabilit, existența împuternicirilor reprezentantului de a porni și susține procesul, inexistența aceleiași pricini civile la aceeași instanță sau la o altă instanță și respectarea exigențelor de formă și conținut a cererii de chemare în judecată (166, 167 CPC). Așadar, prin premise de exercitare a dreptului la acțiune înțelegem acele circumstanțe de natură procesuală, existența sau absența cărora determină dreptul persoanei interesate de a se adresa în judecată, pe când prin condiții de exercitare a dreptului la acțiune înțelegem acele fapte juridice, care, spre deosebire de premise, nu afectează dreptul la intentarea acțiunii, ci doar determină orânduiala punerii în aplicare a acestuia.

O distincție între acestea constă în faptul că premisele sunt obiective, adică existența sau lipsa acestora nu depind de voința justițiabilului, pe când condițiile sunt subiective – și respectarea lor depinde de persoana interesată de a intenta o acțiune civilă, care, în acest caz, va fi obligată să le respecte. Analizând, instituția premiselor și condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune, nu am putut evita efectele negative care survin în cazul nerespectării lor, justițiabilii fiind sancționați de către judecător, fie într-o manieră mai blândă sau mai aspră. Astfel prezența sau lipsa premiselor (după caz), va produce consecințe mai grave pentru persoana interesată, judecătorul refuzând primirea cererii (art.169 CPC), pe când în cazul nerespectării condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune, efectele sunt mai blânde pentru justițiabil, deoarece judecătorul fie restituie cererea de chemare în judecată, fie nu dă curs cererii (art.170, 171 CPC), efecte ce nu vor exclude posibilitatea adresării repetate a persoanei interesate în instanța de judecată cu aceeași acțiune, aceleași părți, același obiect și având aceleași temeiuri, ceea ce nu va fi posibil în cazul refuzului de a primi cererea.

Totuși, uneori aceste rigori legale sunt depistate după intentarea procesului, atunci când deja judecătorul nu mai poate refuza sau

restitui cererea în temeiurile art. 169, 170 CPC. În aceste cazuri, instanța va purcede la încetarea procesului în conformitate cu art.265 CPC în cazul încălcării exigenței ce ține de existența sau lipsa premiselor de intentare a acțiunii, iar dacă va constata nerespectarea condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune, instanța va scoate cererea de pe rol în temeiul art. 267 CPC.

Este incontestabilă importanța teoretică și utilitatea practică a instituției premiselor și condițiilor de exercitare a dreptului la intentarea acțiunii, dat fiind faptul că acestea ajută la înfăptuirea justiției, deoarece contribuie la valorificarea efectivă a accesului la justiție și a dreptului la apărare. Rolul acestor premise și condiții constă în a întreprinde toate măsurile posibile la faza intentării acțiunii, pentru ca ulterior cauza să poată fi soluționată în fond fără oarecare impedimente, ce ar duce la tergiversarea cauzelor civile și ar amenința principiul celerității în cadrul procesului civil. Instituirea premiselor și condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune permite disciplinarea persoanelor interesate să acționeze în justiție și dezvoltarea responsabilității civice a cetățenilor, astfel putem conchide că stabilirea acestor exigențe legale nu reprezintă o violare a accesului liber la justiție și nu urmărește o îngradire a exercitării dreptului la acțiune, ci au scopul de a asigura o bună administrare a justiției și o filtrare a acțiunilor neîntemeiate sau abuzive ale justițiabililor.

Referințe:

1. Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 15.11.2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr.225-XV din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al RM* din 07.12.2012, nr. 248-251.
2. ОСОКИНА, Г.Л. *Гражданский процесс. Общая часть*. Москва: Юристъ, 2004, с.492.
3. CRIȘU, C. *Ghidul juristului*. Ed. VI, revăzută, adăugită și completată cu modificările intervenite până la 1 septembrie 2001. Curtea de Argeș: Juris Arderesis, 2001, p. 37.
4. ВЛАСОВ, А.А. *Op.cit.*, p.207.
5. МАРТЪНЕНКО, И.Э. *Судоустройство и судопроизводство по хозяйственным спорам*. Гродно: ГрГУ им Я. Купалы, 2009, с.307.
6. PISARENCO, O. *Drept procesual civil*. Chișinău: Tehnica-Info, 2012, p.185.